

MALİ YANILSAMA: TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

Melek Akdoğan Gedik

Çukurova Üniversitesi
Doç.Dr.
makdogan@cu.edu.tr

Özet

Mali yanılsama hipotezi, vergi ödeyenler tarafından kamu kesiminin büyüklüğünü ödedikleri vergi ve talep ettikleri kamu hizmetleri arasındaki ilişkinin doğru kurulamaması temeline dayandırmaktadır. Vergi sisteminin karmaşık bir yapıya sahip olması, uygulanan oran yapısı, vergilerdeki otomatik artışlar, vergileme yerine borçlanma ve para basmanın tercih edilmesi, vergi gelirleri içinde dolaylı vergi gelirlerinin dolaysız vergi gelirlerine oranla daha fazla olması, hükümet programlarına ilişkin duyulan güven eksikliği gibi nedenlerle vergi ödeyenler gerçek vergi yüklerini ve kamu kesiminin büyüklüğünü tahmin etmekte zorlanabilirler.

Bu çalışmada, mali yanılsama kavramının teorik gelişimi ve farklı mali yanılsama yaklaşımları yer almaktadır. Aynı zamanda bu bilgilerin ışığında, Türkiye ekonomisi için çeşitli göstergeler üzerinden mali yanılsama değerlendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mali Yanılsama, Türkiye Ekonomisi

Alan Tanımı: Türkiye Ekonomisi (Maliye)

FISCAL ILLUSION: AN EVALUATION FOR TURKEY'S ECONOMY

Abstract

Fiscal Illusion hypothesis deals with the relation between tax payers' perceptions devoted to the size of the public sector and tax revenues to finance public expenditures. Due to the factors as complexity of tax system, tax rates, governments preference between debt finance or increasing money supply instead of taxation, automatic increase of taxes, the share of indirect taxes in tax revenues,

lack of confidence to government policy, etc. tax payers can underestimate the level of real tax burden and the size of the public sector.

In this study, the theoretical development and different approaches about fiscal illusion will be evaluated. On the basis of these information, fiscal illusion level of Turkish Economy will be assessed by different data.

Key Words: *Fiscal Illusion, Turkish Economy*

Jel Codes: H20, H21, H29

1. GİRİŞ

Mali yanılsama kavramı, mükelleflerin ödedikleri vergiye bağlı olarak kamu kesiminin büyüklüğü ile ilgili yanlış bir değerlendirme yapabilecekleri savına dayanmaktadır. Böylelikle vergi mükellefleri bazı vergileri doğru algılayamadıkları için, kamu kesimi mal ve hizmet fiyatlarına ilişkin yanlış değerlendirmelerde bulunabilirler. Vergilerin olduğundan düşük algılandığı durumda kamu mal ve hizmetlerinin fiyatları düşük algılanacak, kamu mal ve hizmetlerine ilişkin talep ve harcamaların artmasına neden olacaktır (Kirmanoğlu,2011,242).

Günümüzde ampirik ve teorik literatürde çok geniş bir çerçevede ele alınan mali yanılsama kavramının temelleri, ilk kez Puviani(1903)'nin yanılsama kavramını kamu harcamaları ve kamu gelirlerine ilişkin yapmış olduğu değerlendirmeye dayanmaktadır. Çalışmamızın teorik bölümünde mali yanılsama kavramı, Puviani'nin mali yanılsama yaklaşımı ve mali yanılsamaya ilişkin hipotezler detaylı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılacaktır. İkinci bölümde Türkiye ekonomisi için 1975-2014 yılları aralığındaki verilere dayalı olarak mali yanılsama değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır.

2. MALİ YANILSAMA KAVRAMININ GELİŞİMİ

Uluslararası düzeyde hükümet politikalarında gözlenen 90'lı yıllardaki değişim politika uygulamalarında şeffaf bir yönetim anlayışının hakim olması yönünde bir gerekliliği ortaya koymuştur. Bu anlayışla birlikte hükümetler kamu harcamalarının kullanım alanları ve kamu gelirlerinin elde edildiği kaynaklar ve etkinliklerinin belirlenme sorumluluğu içerisinde politika yapma gayreti içerisinde olmuşlardır. “İyi yönetim”, “şeffaflık” , “hesap verilebilirlik” ve “yerinden yönetim ilkesi” gibi kavramlar bu dönemden sonra önem arz etmeye başlamıştır.

Kamu harcamaları ve gelirlerine bağlı olarak kamu sektörü faaliyetlerinin gerçek maliyetlerinin belirlenmesinde yaşanan güçlükler mali yanılısama kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Dollery and Worthington, 1996, 262).

Mali yanılısama kavramı tarihsel süreç içinde Puviani ve diğer İtalyan yazarlara kadar uzanmaktadır. Mali yanılısama literatürünün gelişimine en büyük katkı Puviani¹ (1967) tarafından yapılmıştır. Konu, James Buchanan'ın 1967 yılındaki "Public Finance in Democratic Process" başlıklı çalışması ile hız kazanmıştır. Downs (1957), Buchanan (1967) ve Wagner (1976) sıklıkla Puviani'nin çalışmasına atıfta bulunarak teorik literatüre katkı sağlamışlardır.

Downs (1960) ve Galbraith (1958) eksik bilgiye dayalı olarak kamu bütçesinin daha düşük olacağına ilişkin iddiada bulunmuşlardır. Diğer yandan, Anthony Downs (1957) bireylerin bilgi ve eğitim düzeylerinin farklı olması, kitle iletişim araçlarında devlet kontrolünün olması, doğru karar alabileceği bilgilerin yeterli düzeyde sunulmaması ve bireylerin bilgiye erişim maliyetlerine katlanmaması gibi nedenlerle temsili bir seçmenin kamu sektörüne ilişkin faaliyetleri ile ilgili kararlarında eksik bilgiye sahip olduğunu iddia etmektedir (Oates,1988,68).

R. Mc Culloch'un (1975) "A Treatise on the Practical Influence of Taxation and the Funding System" ve J.S. Mill (1973)'in "Principles of Political Economy" başlıklı çalışmaları mali yanılısama konusuna teorik katkıda bulunan diğer çalışmalardır. McCulloch (1975) dolaysız vergilerin daha az mali yanılısamaya neden olabileceğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde vergi mükellefleri yalnızca kamu hizmetlerinin maliyetini değil aynı zamanda faydalarını da yanlış algılayabilirler. Mill (1975) de eserinde benzer noktalara dikkati çekmektedir.

Burada dikkat çekmek istediğimiz nokta "yanılısama" ve "hata" kavramlarının sıklıkla yanlış kullanılmasıdır. Buchanan (1977,133) "yanılısama" ve "hata" arasındaki farkı detaylı bir şekilde ele almaktadır. Davranışsal ekonomi farklı disiplinlere ait yöntemleri de kullanarak varsayımların bir adım ötesine geçerek farklı olası durumlarda bireylerin alacakları kararları ve tepkilerini anlamaya çalışır. İnsan davranışının her durumda rasyonel olduğu varsayımını kabul etmeyen modellerde algılamadan kaynaklanan hatalar ifade ettiği gerçek durum ve anlam etrafında tesadüfi olarak dağılıyorsa anlamlı davranışlar ortaya çıkabilecektir. Kişiler özel durumları ve tercihsel farklılıkları veya alternatifler arasında seçim yaparken algılarındaki farklılıklar nedeniyle

¹ Puviani (1967) Teoria della Illusione Finanziaria. Remo sandon, Milan 1906 Kısmen Buchanan (1967)'de çevirisi yer almaktadır.

rasyonel olmayan davranışlar sergileyebilirler.

Kurumlar, algılamalarının doğru oldukları dereceleri ve bunun aracılığıyla da bireysel mali seçimlerdeki hata miktarlarını değiştirebilirler. Fakat hatanın miktarı işlevsel olarak bireysel seçimlerin toplu sonuçlarında kurumsal bir önyargı ile değil, bazı oy verme süreçlerinin sonucu ile ilişkilidir. Bunun gibi kurumsal bir önyargıyı oluşturmak için, sistematik olarak belirli bir yöndeki hataya doğru yönelen seçim sürecini yüklenen “yanılsama” kavramı tanıtılmalıdır (Buchanan,1977,133).

Kamu Tercih Teorisi’ne dayalı literatür bu yönde bir eğilim göstermektedir. Vergi bilincini ölçmeye dönük çalışmalarda, mükellefin vergi sistemini ilgilendiren önemli göstergeleri algılamadığını ve bu göstergelerin mükelleflerden gizlendiği vurgulanmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak sürekli bir şekilde kamu hizmetlerinde maliyetleri tahmin etmek güç olacaktır. Mükellefler bu maliyetler hakkında sağlıklı bir fikir yürütemeyecektir. Böyle bir durum hükümet tarafından planlı bir şekilde hükümet programlarında yer alan tüm maliyetleri gizlemelerine ve buna bağlı olarak faydalarının da abartılmasına neden olacaktır. Nihayetinde, vergi sistemi, vergi tevkifatı ve vergileme biçimi gibi önemli unsurları içererek hükümet programlarının gerçek maliyetlerinin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Böyle bir bakış açısıyla oluşan mali yanılsama büyük ölçekli hükümetler için söz konusu olabilmektedir (Oates,1988,68).

Alternatifler arasında tercih yaparken fayda en çoklaması davranışı konusu sadece gözlenebilen reel büyüklükler ile ilişkilendirilmemiştir. Böyle bir durumda, kararlar üzerinde kurumsal etkilerin rolü söz konusu olabilmektedir. Kurumlar yatırımların büyüklüğünde belirleyici olduğu kadar bireysel katılımı da motive etmektedirler. Mali yanılsamanın oluşumuna etkide bulunan kurumlar önem arz etmektedir. Bilgisizlik ve belirsizliğe dayalı davranış ile yanılsamaya dayalı davranış arasındaki fark hemen göze çarpmamaktadır. Her iki durumda da olağanüstü bir durum olmadığı takdirde davranış şekli aynı olmayacaktır. Tercihle bulunan kişi tercihler arasında yeterli düzeyde bilgi sahibi değilse ve belirsizlik söz konusu ise seçenekleri yanılsama ile hatalı kavramsallaştırma olasılığı söz konusudur. Tercihle bulunurken davranışları üzerindeki etki de benzer olabilecektir (Buchanan ,1967,126).

3. PUVIANI’NİN MALİ YANILSAMA YAKLAŞIMI VE TEORİK GELİŞMELER

Ekonomi biliminde yanılsama sözcüğü ilk kez İtalyan iktisatçı Amilcare

Puviani tarafından 1897 tarihli “Teoria della illusione nelle entrate pubbliche” ve 1903 tarihli “Teoria della illusione finanziaria” adlı kitaplarda mali yanılısama biçiminde kullanılmıştır. Puviani’ye göre eğer kamu gelirleri ve özellikle vergilerin miktarı halk tarafından tam olarak bilinmezse, halk, kamu kesiminin olduğundan düşük maliyetle çalıştığını zanneder ve kamu harcamalarının artırılmasına itiraz etmez. O nedenle de hükümetler topladıkları vergiyi daha düşük göstermek için bir bölümünü gizlemeye yönelebilirler

(<http://www.mahfiegilmez.com/2011/12/illuzyon.html>).

Puviani’nin hipotezi çok genel bir yapıya sahiptir. Yanılısama kavramı Puviani tarafından kamu gelirleri ve kamu harcamaları boyutuyla ele alınmıştır. Günümüzde yanılısama kavramı çok daha geniş çerçevede ele alınmaktadır. Puviani’nin temel analizi mali hesapların aynı zamanda harcama kısmıyla da ilgilenmektedir ancak burada daha az uygulanabilir bir niteliğe sahip olduğu gözlenmektedir. Bunda hükümetlerin gerçek bütçe programlarını kamudan gizleme eğilimleri önemli rol oynamaktadır. Vergi tarafı daha fazla önem arz ettiğinden daha detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir. Vergi uygulaması veya toplanması sonucunda ortaya çıkan mali yanılısama aynı öneme sahip olmayan çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bunlar (Buchanan,1967,130-132) tarafından şu şekilde özetlenmektedir;

- Kamu hizmeti üretiminde veya arzında kullanılan kaynağın toplam miktarı ve vergi mükellefinin bu toplamdaki bireysel payı arasındaki bağlantı belirsizdir. Diğer bir deyişle, kamu harcamasının fırsat maliyetinde bireyin payı gizlidir.
- Vergi bireyin mal ve hizmet alımı için yaptığı harcamalar içinde yer aldığı taktirde yanılısama ortaya çıkmaktadır. Bu vergiler verginin nominal olarak mal ve hizmetin fiyatı içerisinde dahil olduğu özel tüketim vergilerinin temel özelliği arasında yer almaktadır. Bu durumda bireyin iki özel malın marjinal görelî faydalarını aynı oranda olacak şekilde vergi dahil fiyatlarını düzenlemesi gerekecektir. Burada bireysel düzenleme içerisinde kamu mal ve hizmeti için yapılan ödemede açık bir tanımlama söz konusu değildir. Bunun sonucunda, birey ne kadar vergi ödediği konusunda oldukça ilgisizdir hatta çoğu zaman vergi ödediğinin farkında değildir.
- Kamu borcuna ilişkin yanılısama Puviani’nin bir diğer önermesini oluşturmaktadır. Puviani tek ve yılda bir kez gelirin belli bir oranının yıllık vergi olarak ödenmesi gerektiği Ricardian önermeyi kabul etmektedir. Gelecekteki vergilerin kapitalize edilerek indirgenmesi, kamu borçlanması

konusunun ilgi alanına girmektedir. Puviani'nin yanılısama ile ifade etmeye çalıştığı nokta kamu borçlanması ile bireyin gelecekteki vergilerin sermayeleştirilmesi ile sermaye üzerinde kontrolünün olabileceği, varlık üzerindeki bu kontrol nedeniyle, birey daimi olarak vergi ödemek isteyebilir. Böyle bir “varlık yanılısaması” kamu borçlanması için geçerli olduğu kadar özel borçlanma için de geçerlidir.

- Diğer yandan, Puviani para yaratarak kamusal mal ve hizmet sunumunun finansmanının sağlanabileceğini vurgular. Bu tür bir finansman devletin yapmış olduğu mal ve hizmet sunumunun maliyetine bireyin ne kadar payı olduğunun belirlenmesini güçleştirir. Puviani para enflasyonunun tam istihdam koşullarında dolaylı vergilemeye benzer etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

- Son olarak mali araçların kontrolünü elinde bulunduran baskın sınıf, bireyin toplam kamu hizmeti maliyeti içerisindeki payı ile ilgili belirsizlik yaratarak yanılısamanın oluşmasına neden olabilir. Bireyin harcama programlarının geçici veya kısa dönemli olduğu ile ilgili algı yaratılarak yanılısama oluşturulabilir. Ancak gerçekte durum böyle olmayabilir. Bu yolla vergi mükellefi beklediğinden daha yüksek bir maliyetle karşı karşıya kalabilir.

Kamu mal ve hizmetlerinin reel maliyetlerinin belirsizleştirilmesi yanılısamanın ortaya çıkmasında tek neden olmamakla birlikte en önemlisidir. Puviani bireyin kararlarının veya tercihlerinin çoğu zaman geçici koşullardan etkilendiğini ortaya koymaktadır. Birey kamu hizmetlerini satın almak konusunda gönüllü değildir ve daha az bir dürtüye sahiptir. Bununla birlikte, Puviani kamu kurumlarının dönemler itibariyle iyi bir şekilde organize olarak kamu mal ve hizmetlerin maliyetleri konusunda tamamlayıcı bir rol alırsa verginin zahmetli olmaktan çıkacağını vurgulamaktadır. Vergilemede bulunan birçok kuruluş Puviani'nin hipotezine değişik uzantılarda bulunarak katkıda bulunmuşlardır. Baskın sınıfın sosyal sorunlara karşı takındığı tutum vergi uygulamaları için neden gösterilmektedir. Örneğin, alt gelir grubu ile üst gelir grubu arasında gelirin yeniden dağılımının sağlanabilmesi için vergilerden yararlanılabilmektedir. Bir takım vergilerin bazı sosyal grupların korunması adına uygulanmaya konduğu meşruluk kazanmış bir gerçektir. Örneğin işletme karları üzerinden alınan vergiler aynı zamanda işçi sınıfının politik desteğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Vergilerin çok çeşitli olmasına bağlı olarak da mali yanılısama oluşabilir. Örneğin eğer birey yalnızca geliri üzerinden vergilendirilirse kamu harcamalarını ne kadar finanse ettiği ile ilgili daha doğru bir kaniya ulaşabilmektedir. Mali yanılısama

vergiyi en son kimin ödediğine veya verginin kimin üzerinde kaldığıyla da alakalı olarak ortaya çıkabilir. Bununla birlikte, bazı durumlarda verginin en son kime yansıtıldığı bilinmemektedir (Buchanan,1967,131).

Puviani'nin temellerini attığı mali yanılısama yaklaşımı günümüz literatüründe vergi yapısının karmaşıklığı, vergi yapısının gelir esnekliği, kiracı yanılısaması, borç yanılısaması ve sinek kağıdı etkili (fly paper effect) başlıkları altında incelenmektedir.

Özellikle vergi sisteminin karmaşık yapısı bireylerin dolaylı ve dolaysız vergileri algılayış biçimlerini etkilemektedir. Vergilemenin temel ilkelerinden olan vergilemenin basitlik ilkesi çoğu kez benimsenmesine rağmen uygulamada güçlükler söz konusu olabilmektedir. Vergi sisteminin etkin işleyebilmesi için vergi mükellefleri tarafından anlaşılabilir bir yapıya sahip olmalıdır. Birden fazla vergi yükümlülüğü ile karşı karşıya kalan vergi mükellefinin kamu sektörü tarafından arz edilen mal ve hizmete ilişkin fiyat tahmin etmesi güçleşmektedir. Fiyat tahminin güçleşmesi sonucunda birey fayda maliyet değerlendirmesinde yanılısama içinde olabilir. Bu yanılısama çoğu kez bireyin daha fazla kamu mal ve hizmet talebinde bulunması ile sonlanmaktadır (Laranjeira ve Borges,2013,17, Oates,1988,72).

Buchanan (1967) mali yanılısamaya neden olan bir diğer unsurun vergilemenin gelir esnekliği konusu olduğuna dikkati çekmiştir. Yüksek derecede gelir esnekliğine sahip ekonomilerde mali yanılısama düzeyinin daha fazla olacağı vurgulanmaktadır. İktisadi karar birimlerinin gelir düzeyinde gözlenen artış kamu harcamalarının artışına neden olabilecektir. Gelir esnekliği yüksek vergi yapısı ile kamu harcamaları artışı arasında doğru yönlü bir ilişki söz konusudur (Oates,1988,68; Oates 1975,141).

Kamusal hizmet talebini belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken bir başka unsur çoğu kez yerel yönetimlerin gelir kaynağı içerisinde yer alan emlak vergisi gelirlerine ilişkin ortaya çıkmaktadır. Mülk sahiplerinin ödediği bu vergi, yerel hizmetlerin finansmanında kullanılmaktadır. Mülkü kiralayanlara herhangi bir sorumluluk yüklemeyen bu vergi türü, kiracıların kamu malı vergi fiyatını algılarını güçleştirerek, kiracının yanılısamasına neden olur. Kiracı yanılısaması hipotezi, herhangi bir yetki alanı içerisinde diğer koşullar sabit varsayımı altında, kiracıların sayısının fazla olmasına bağlı olarak kamu malına talebin dolayısıyla kamu harcamalarının artacağı vurgulanmaktadır. Böylelikle kiracıların vergi fiyatı algısı mülk sahiplerine göre daha düşüktür. Kiracılar emlak vergisinin tamamının mülk sahibi üzerinde

kalacağını düşünür. Ancak her ne kadar emlak vergisini mülk sahipleri ödese de kira bedeli aracılığıyla bu yükün bir kısmını kiracıya yansıtabilir. Böylelikle kiracı tarafından kamu malı fiyat algısı ve ödediği kira arasında uyumsuzluk ortaya çıkabilecektir (Laranjeira ve Borges ,2013,19, Dollery ve Worthington,1996,280).

Mali yanılısma nedeni olarak literatürde yer alan bir başka konu borç yanılısması yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, kamu harcamaları finansmanında kullanılan borçlanma ve vergiler arasındaki tercihle ilgilenmektedir. Bireylerin kamu programlarının maliyetini cari vergileme ile daha çok algıladıkları iddia edilmektedir. Vergi ile kamu harcamalarının finansmanı yerine borçlanmanın tercih edilmesi sonucunda daha büyük kamu bütçesi ile karşı karşıya kalınır. Rasyonel ve bilgi sahibi vergi mükellefi için her iki finansman yöntemi arasında bir fark söz konusu değildir. Bugünkü vergileme ile gelecekteki vergilerin bugünkü indirgenmiş değeri olarak ifade edilen borçlanma açıkça birbirine denktir. Buchanan (1967), bu ilişkiyi Ricordocu Denklik Teoremi olarak adlandırılmaktadır. Barro (1974), Journal of Political Economy’de yayınlanan “Are Government Bonds Net Wealth?” başlıklı çalışmasıyla konuya açıklık getirmeye çalışmıştır. Kamu borçlanması ve iktisadi kararlar üzerine etkilerine ilişkin geniş bir literatür söz konusudur (Buchanan,1969,43,Aktaran Kirmanoğlu,1990,112; Dollery and Worthington,1996,286).

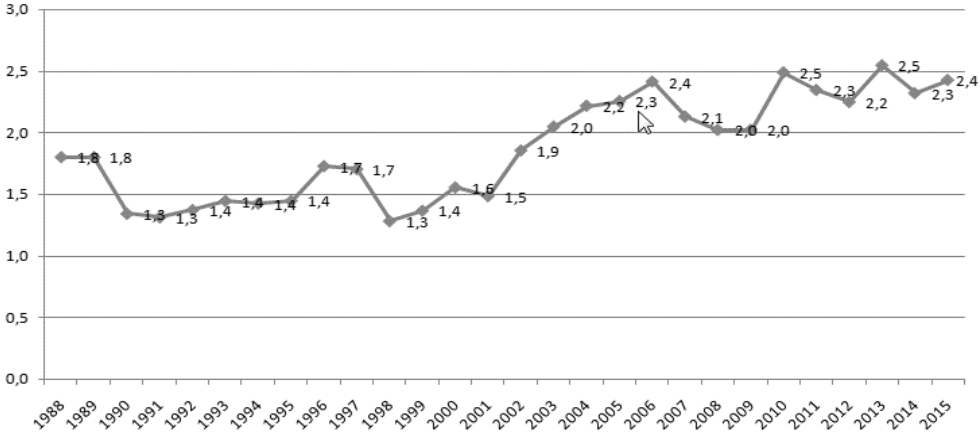
Mali yanılısamaya neden olan bir başka unsur, merkezden yapılan yardımların, gelirden yaratacağı artışa bağlı olarak yerel yönetim harcamaları üzerinde artış etkisi yaratacağını savunan “sinek kağıdı etkisi” yaklaşımıdır. . Merkezi yönetim vergileri keserse, bireylerin aynı miktarda artan gelirleri, yerel harcamaları da aynı şekilde artırır. Merkezi yönetimden yapılan toptan yardımlar, merkezi yönetimin yaptığı denk bir vergi kesintisinin sonucunda meydana çıkandan daha fazla olarak yerel harcamaları teşvik etmektedir (Dollery and Worthington,1996,274,Oates,1988,77).

4. TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN MALİ YANILSAMA DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde mali yanılısma literatüründe, kabul görmüş yaklaşımlar baz alınarak Türkiye ekonomisi için bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Mali yanılısma konusu ile ilgili teorik literatür genelde bireyin vergi yapısına ilişkin algı düzeyinin eksikliğinden kaynaklı bir yanılısmanın söz konusu olabileceği üzerinde durmaktadır. Vergi yapısının mali yanılısmanın en önemli

göstergelerden biri olduğunun sıklıkla altı çizilmekle beraber, dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam kamu gelirleri içindeki payı ve vergi karması olarak nitelendirilen bu iki göstergenin birbirine oranı önem arz etmektedir.

Şekil 4.1:Türkiye Ekonomisi Dolaylı Vergi Gelirleri/ Dolaysız Vergi Gelirleri (1988-2015)

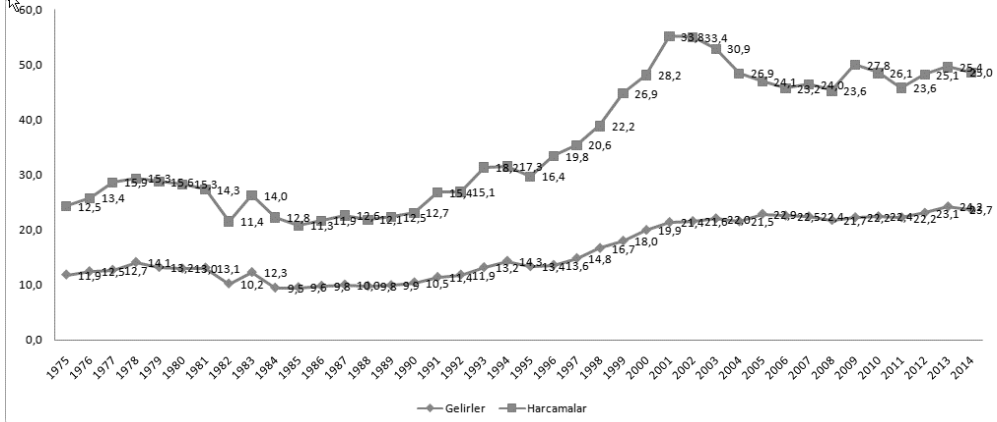

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı (<http://www.dpt.gov.tr>) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Şekil 4.1’de 1988-2015 yılları aralığında dolaylı vergi gelirlerinin dolaysız vergi gelirlerine olan oranı yer almaktadır. Dolaylı vergiler her zaman için Türk Vergi Sistemi içerisinde önemli paya sahip olmakla birlikte 1988-2002 yılları aralığında yaklaşık olarak ortalama 1,5 olan bu katsayı, 2003 yılından itibaren hızlı bir artış göstermiş, 2003-2015 yılları aralığında dolaylı vergi gelirlerinin, dolaysız vergi gelirlerine olan oranı yaklaşık olarak ortalama 2,3 düzeyinde gözlenmiştir. Mevcut vergi yapısı içerisinde bireylerin dolaylı vergilerin oranının yüksekliğine dayalı mali anestezi etkisi içerisinde olmaları olağandır. Böyle bir yapı içerisinde mali yanılısama derecesinin 2003 yılından itibaren daha da arttığı yönünde yorumlanabilir. 2003 yılı ve öncesine göre dolaysız vergiler , “Gelirden Alınan Vergiler” ve “Servetten Alınan Vergiler” sınıflandırmasını, dolaylı vergiler ise “Mal ve Hizmetten Alınan Vergiler” ve “Dış Ticaretten Alınan Vergiler” şeklinde sınırlanmaktaydı. 2004 yılından itibaren geçerli olan tanımlamaya göre dolaysız vergiler, “Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler” ve “Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler” olarak sınıflandırılmıştır. Dolaylı vergiler ise “Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri”, “Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler”, “Damga Vergisi ve “Harçları içermektedir. Türkiye ekonomisinde

1985 yılında yürürlüğe konan Katma Değer Vergisi ve 2002 yılında vergi sistemine dahil edilen Özel Tüketim Vergisi, vergi gelirlerinin içinde önemli bir paya sahip olmuşlardır (Ünlükaplan ve Arısoy, 2011,75).

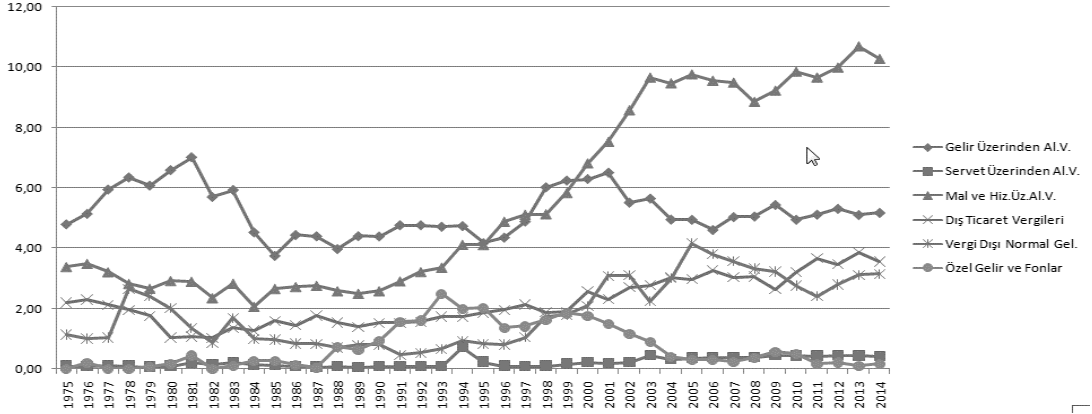
Şekil 4.2: Türkiye Ekonomisi Kamu Harcamaları ve Gelirleri (1975-2010- % GSYİH)

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı (<http://www.dpt.gov.tr>) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Şekil 4.2’de Türkiye Ekonomisi 1975-2010 yılları, kamu gelirleri ve kamu harcamalarına ilişkin seyir yer almaktadır. Gerek kamu harcamaları, gerekse kamu gelirleri için belirtilen yıl aralığında sürekli bir artış gözlenmektedir. Diğer yandan aynı aralıkta kamu gelirleri her zaman için kamu harcamalarının gerisinde kalarak bütçe açığının oluşmasına neden olmaktadır. 1980 ve 1990 yılları 10 yıllık zaman kesitinde kamu gelirleri ve harcamaları arasındaki farkın en az olduğu dönem olarak gözlenmektedir. Diğer yandan kamu gelirleri ve harcamaları arasındaki farkın en çok olduğu dönemler Türkiye ekonomisinin krizlere bağlı olarak genişleyici maliye politikalarını daha yoğun uygulandığı 2001, 2002 ve 2009 yılları olmuştur.

Şekil 4.3: Türkiye Ekonomisi Vergi Geliri Göstergeleri (1975-2014 % GSYİH)

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı (<http://www.dpt.gov.tr>) verilerinden yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Şekil 4,3’de Türkiye ekonomisinde 1975-2014 yılları itibariyle gelir, servet, mal ve hizmet, dış ticaret üzerinden alınan vergiler, vergi dışı normal gelirler ve özel gelir ve fonların GSYİH’ya olan oranları yer almaktadır.

1975-2014 yılları aralığında bir değerlendirme yapılacak olursa mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin sürekli bir artış eğilimi içinde olduğu söylenebilir. Aynı dönemde gelir üzerinden alınan vergilerin özellikle 2000 yılından sonra azalma seyri içerisinde olduğu gözlenmektedir. Servet üzerinden alınan vergiler ve vergi dışı normal gelirler kamu gelirleri içerisinde en az paya sahip olan gelir kalemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin GSYİH’ya olan oranındaki artış dikkat çekicidir. 1980 ve 1990’lı yıllar boyunca ortalama % 3.56 düzeylerinde olan bu oran, 2014 yılı itibariyle % 10.28 düzeyine çıkmıştır. 2002 yılında farklı içerikteki dolaylı vergilerin özel tüketim vergisinin yürürlüğe konması ile birlikte mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin GSYİH içindeki payı hızlı bir yükselme eğilimi içine girmiştir (Ünlükaplan ve Arısoy, 2011,75).

Mali yanılısamaya neden olabilecek unsurlar en az iki şekilde değerlendirilebilir; öncelikle bütçe açıkları seçmenler tarafından vergilere göre daha az algılanıyorsa, hükümetler mali yanılısamadan yararlanarak kamu açıkları artışına izin vererek kamu harcamalarını artırabilirler. İkincisi, artan bütçe açığı dışsal bir şoka karşın, vergilerin hızlı bir şekilde uyarlanması ve harcamaların politik olarak azaltılmasının mümkün olmadığı durumda, harcama talebinde ani bir artışa neden olabilir. Bu kapsamda mali yanılısma hipotezi zamanla, kamu harcamalarını

sürdürebilmek ve bütçe açığını azaltmak için vergi yapısının harcamaları destekler niteliğe sahip olması beklenmektedir (Gemmell vd. 1999,690).

Mali yanılısama ve gelir esnekliğine ilişkin teorik alt yapı hakkında bilgi bir önceki bölümde detayları ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Vergi gelirlerinin esneklik katsayısı arttıkça bireyin ödediği vergi miktarı artacak böylelikle daha fazla kamu harcaması talebinde bulunabilecektir.

(3.1) nolu denklikte vergilerin gelir esneklik formüle edilmeye çalışılmıştır.

$$\varepsilon = \frac{\%(\Delta T)}{\%(\Delta Y)} = \frac{(T_1 - T_0)/T_0}{(Y_1 - Y_0)/Y_0} \quad (3.1)$$

Denklikte ε katsayısı ile ifade edilen vergilerin gelir esneklikleri herhangi bir yıl içerisinde toplam vergi gelirlerindeki değişimin (ΔT) ,milli gelir değişimine (ΔY) oranı şeklinde ifade edilmektedir. Vergi gelirlerindeki değişimin gayri safi yurt içi hasıladaki değişime ne kadar duyarlı olduğunun bir göstergesidir.

Tablo 4.1: Genel Bütçe Vergilerinin Gayri Safi Yurt içi Hasılaya Göre Esneklikleri (1998 Bazlı) (1999-2015)

GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİNİN GAYRİSAFİ YURTİÇİ HASILAYA (1998 BAZLI)				
GÖRE ESNEKLİKLERİ				
(1999 - 2015)				
	VERGİ GELİRLERİNİN	GSYH		
	YILLIK ARTIŞI (%)	YILLIK ARTIŞI (%)		ESNEKLİK
YILLAR	(1)	(2)		(1/2)
1999	60,40	48,99		1,23
2000	79,05	59,34		1,33
2001	49,93	44,14		1,13
2002	50,07	45,90		1,09
2003	41,39	29,76		1,39
2004	19,83	22,92		0,87
2005	18,02	16,08		1,12
2005	18,51	16,08		1,15
2006	14,64	16,87		0,87
2007	13,11	11,18		1,17
2008	11,04	12,73		0,87
2009	3,33	0,21		15,65
2010	20,07	15,35		1,31
2011	20,69	18,10		1,14
2012	11,50	9,18		1,25
2013	15,86	10,62		1,49
2014	9,30	11,54		0,81
2015	15,73	11,75		1,34

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, www.gib.gov.tr

Tablo 4.1’de Türkiye ekonomisi için 1999-2015 yıllarına ait vergi gelirleri esneklik değerleri yer almaktadır. Tabloda 2004, 2006, 2008 ve 2014 yılı hariç tüm diğer yıllarda vergi gelirindeki artışın gayrisafi yurt içi hasıla artışından daha fazla olduğu (>1) gözlenmektedir. Özellikle 2009 yılı esneklik katsayısı %15.65 olarak tespit edilmiştir. Bu katsayısı değerinin yüksekliği 2008 yılında tüm dünyada etkisini gösteren finansal krizi ile ilişkilendirilebilir. Bu dönemde çeşitli maliye politikaları tedbirleri ile finansal krizin etkilerinin en aza indirilmesi hedeflenmiş, bununla birlikte ekonomik durgunluk milli gelir artış hızının sınırlı düzeyde kalmasına neden olmuştur. Vergi indirimleri ile çeşitli talep artırıcı politikalar, vergi gelirlerindeki değişimin %3.3, gayri safi yurt içi hasıla miktarındaki değişimin % 0.21 gerçekleşmesi ile sonuçlanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde vergi gelirlerine ilişkin esneklik katsayıları bireylerin mali yanılısma içerisinde olabileceğine işaret etmektedir.

Tablo 4.2: Gelir Vergisi Tahsilatının GSYİH’ya (1998 Bazlı) Göre Esneklikleri 1999-2012 (Bin TL)

YILLAR	GSYİH	Artış (%) 1	Gelir Vergisi Tahsilatı		Artış (%) 2	Esneklik (2/1)
1999	104,595,916	48.99	4,936,551		41.78	0.85
2000	166,658,021	59.34	6,212,977		25.86	0.44
2001	240,224,083	44.14	11,579,424		86.37	1.96
2002	350,476,089	45.90	13,717,660		18.47	0.40
2003	454,780,659	29.76	17,063,761		24.39	0.82
2004	559,033,026	22.92	19,689,593	(*)	15.39	0.67
2005	648,931,712	16.08	22,817,530	(*)	15.89	0.99
2006	758,390,785	16.87	31,727,644	(**)	18.17	1.08
2007	843,178,421	11.18	38,061,543	(**)	19.96	1.79
2008	950,534,251	12.73	44,430,339	(**)	16.73	1.31
2009	952,558,579	0.21	46,018,360	(**)	3.57	16.78
2010	1,098,799,348	15.35	49,385,289	(**)	7.32	0.48
2011	1,297,713,210	18.10	59,885,000	(**)	21.26	1.17
2012	1,416,816,801	9.18	69,671,311	(**)	16.34	1.78

2013	1,567,289,238	10.62	78.726.008	(**)	13.00	1.22
2014	1.748.167.817	11.54	91.063.306	(**)	15.67	1.36
2015	1.953.561.332	11.75	105.393.946	(**)	15.74	1.34

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, www.gib.gov.tr

Not 1:1999-2005 Gelir Vergisi rakamları mahalli idare ve fon payları hariç red ve iadeler dahil tutarlardır.

Not 2: 2008 2015 yılları vergi gelirleri içerisindeki gelir vergisi tevkifat rakamlarına asgari geçim indirimi tutarı dahildir.(*). Önceki yıllara aynı baza getirmek için, rakamlara red ve iadeler dahil edilmiştir.(**) 2006 - 2015 yılları Bütçe Kanunu'nda mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahil olduğundan, aynı baza getirmek için rakamlara mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahildir.

Tablo 4.2'de Türkiye ekonomisi için 1999-2015 yıllarına ait gelir vergisi tahsilatı esneklik katsayıları yer almaktadır. Gelir vergisi esneklik katsayıları 2001, 2006, 2007, 2008, 2009, 2011, 2012, 2013, 2014 ve 2015 yıllarında “1” katsayı değerinin üzerinde tespit edilmiştir. Daha önce bahsedildiği üzere 2008 dünya finans krizinin etkilerini gösterdiği 2009 yılında gelir vergisi tahsilatının GSYİH'ya olan oranı % 16,73'dir. Söz konusu yılda GSYİH düzeyinde % 0.21 artış sağlanırken vergi gelirleri tahsilatı % 3.57 olarak gerçekleşmiştir. Gelir vergisi esneklik katsayısı mali yanılısama ile ilişkilendirildiğinde, katsayıların genelde “1” den büyük çıkması mali yanılısamanın olabileceğini vurgulamaktadır. Gelir vergisinin doğrudan ödenen bir vergi olması itibariyle birey gelirinin ne kadarlık bir kısmının devlete aktarıldığının bilincindedir.

Tablo 4.3 de Türkiye ekonomisi için 1999-2015 yıllarına ait Kurumlar Vergisi Tahsilatı esneklik katsayıları yer almaktadır. Tablo dikkatle incelendiğinde 2006 ve 2009 yıllarına ait esneklik katsayıları dikkat çekmektedir. 2006 yılında % 16.87 düzeyinde artış gözlenen GSYİH rakamına karşılık kurum gelirlerinden elde edilen vergi gelirleri % 8.36 oranında gerilemiştir. Bu oranlara bağlı olarak esneklik katsayısı söz konusu yıl için - 0.50 olarak gerçekleşmiştir. Bu değişim 2005 yılında % 30 düzeyinde olan kurumlar vergisi oranının, 2006 yılından itibaren % 20 düzeyine düşürülmesi ile ilişkilendirilebilir. Milli gelirdeki artışa rağmen kurum gelirlerinden elde edilen gelirlerin oran değişiminden kaynaklı gerilemesi esneklik katsayısının azalmasına neden olmuştur. Yaratılan milli gelirin daha az bir kısmı kamuya aktarıldığından, kamu mal ve hizmetlerine olan talep azalma eğilimi göstererek mali yanılısamanın daha az olabileceği beklenmektedir. Diğer yandan 2009 yılı için tam tersi durum söz konusudur. Finans krizinin ardından milli gelir artış hızının % 0.21 düzeyinde sınırlı kalmasına rağmen, kurum gelirlerinden elde edilen gelir % 10.95 düzeyinde artış

göstermektedir. Milli gelir seviyesinde artış yaşanmazken, dolaysız bir vergi türü olan kurumlar vergisi gelirlerindeki bu artış esneklik katsayısının % 51.43 düzeyinde artmasına neden olmuştur.2013 yılı itibariyle milli gelir artış hızı %10,62 düzeyinde seyrederken, kurum gelirlerinden elde edilen gelir %2.11 düzeyinde azalma göstermektedir. Söz konusu daralma bankacılık sektöründen gelen kurumlar vergisi hasılatındaki düşme ile ilişkilendirilebilir. Böylelikle bireylerin mali yanılısama düzeyleri artış göstermektedir.

Tablo 4.3: Kurumlar Vergisi Tahsilatının GSYİH'ya (1998 Bazlı) Göre Esneklikleri 1999- 2015 (Bin TL)

Yıllar	GSYİH	Artış (%)1	Kurumlar Vergisi Tahsilatı		Artış (%) 2	Esneklik (2/1)
1999	104,595,916	48.99	1,549,525		107.05	2.19
2000	166,658,021	59.34	2,356,787		52.10	0.88
2001	240,224,083	44.14	3,675,665		55.96	1.27
2002	350,476,089	45.90	5,575,495		51.69	1.13
2003	454,780,659	29.76	8,645,345		55.06	1.85
2004	559,033,026	22.92	9,619,359	(*)	11.27	0.49
2005	648,931,712	16.08	13,583,291	(**)	18.89	1.17
2006	758,390,785	16.87	12,447,354	(**)	-8.36	-0.50
2007	843,178,421	11.18	15,718,474	(**)	26.28	2.35
2008	950,534,251	12.73	18,658,195	(**)	18.70	1.47
2009	952,558,579	0.21	20,701,805	(**)	10.95	51.43
2010	1,098,799,348	15.35	22,854,846	(**)	10.40	0.68
2011	1,297,713,210	18.10	29,233,725	(**)	27.91	1.54
2012	1,416,816,801	9.18	32,111,784	(**)	9.84	1.07
2013	1,567,289,238	10.62	31,434,581	(**)	-2.11	-0.20
2014	1,748,167,817	11.54	35,163,517	(**)	11.86	1.03
2015	1,953,561,332	11.75	37,009,483	(**)	5.25	0.45

Kaynak : Gelir İdaresi Başkanlığı, www.gib.gov.tr

Not: 1999-2005 Kurumlar Vergisi Rakamları Mahalli İdare ve Fon Payları hariç red ve iadeler dahil tutarlardır.(*) Önceki yıllarla aynı baza getirmek için, rakamlara red ve iadeler dahil edilmiştir. (**) 2006 - 2015 yılları Bütçe Kanunu'nda mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahil olduğundan, aynı baza getirmek için rakamlara mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahildir.

Tablo 4.4’de Türkiye ekonomisi için 1999-2012 yıllarına ait katma değer vergisi tahsilatı esneklik katsayıları yer almaktadır. Dahilde ve ithalde alınan katma değer vergisi tahsilatından oluşan bu değer 2000 yılında yaklaşık iki katı bir artış göstermiştir Ancak aynı yıl milli gelir artış hızında gözlenen % 59.34 lük değişim esneklik katsayısının %1.71 düzeyinde kalmasına neden olmuştur. Katma değer vergisi esneklik katsayısı yaratılan gelirin ne kadarlık kısmının harcamalar yoluyla vergi gelirlerine aktarıldığının da önemli bir göstergesidir

Tablo 4.4: Katma Değer Vergisi Tahsilatının GSYİH’ya (1998 Bazlı) Göre Esneklikleri 1999-2015 (Bin TL)

YILLAR	GSYH	ARTIŞ (%) 1	TOPLAM KDV TAHSİLATI		ARTIŞ (%) 2	ESNEKLİK 2/1
1999	104.595.916	48,99	4.164.334		52,81	1,08
2000	166.658.021	59,34	8.379.554		101,22	1,71
2001	240.224.083	44,14	12.438.861		48,44	1,10
2002	350.476.089	45,90	20.400.201		64,00	1,39
2003	454.780.659	29,76	27.031.100		32,50	1,09
2004	559.033.026	22,92	34.325.208	(*)	26,98	1,18
2005	648.931.712	16,08	42.263.650	(**)	12,70	0,79
2006	758.390.785	16,87	50.723.560	(**)	20,02	1,19
2007	843.178.421	11,18	55.461.123	(**)	9,34	0,84
2008	950.534.251	12,73	60.066.230	(**)	8,30	0,65
2009	952.558.579	0,21	60.169.248	(**)	0,17	0,81
2010	1.098.799.348	15,35	75.649.986	(**)	25,73	1,68
2011	1.297.713.210	18,10	95.550.463	(**)	26,31	1,45
2012	1.416.816.801	9,18	107.155.263	(**)	7,96	0,87
2013	1.567.289.238	10,62	123.878.363	(**)	20,09	1,89
2014	1.748.167.817	11,54	130.538.554	(**)	5,38	0,47
2015	1.953.561.332	11,75	153.575.376	(**)	17,65	1,50

Kaynak : Gelir İdaresi Başkanlığı, www.gib.gov.tr

NOT: 1999-2005 dahilinde alınan KDV, ithalde alınan KDV ve Toplam KDV rakamları mahalli idare ve fon payları hariç red ve iadeler dahil tutarlardır(*) Önceki yıllarla aynı baza getirmek için, rakamlara red ve iadeler dahil edilmiştir. (**) 2006 – 2015 yılları Bütçe Kanunu'nda mahalli idare fon payları ile red ve iadeler dahil olduğundan, aynı baza getirmek için rakamlara mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahildir.

Vergilerin gelir esnekliklerini gelir, kurumlar ve katma değer vergisi ile ilgili 1999-2012 yılları aralığında genel bir değerlendirme yapılacak olursa, esneklik katsayılarının yüksek olması itibariyle bireylerin mali yanılısama derecelerinin yüksek olduğu söylenebilir. Diğer yandan, esneklik katsayılarının yüksek olmasının yaratabileceği bir başka sonuç, durgunlukla mücadelede ve tam istihdam düzeyinin sağlanmasına ilişkin maliye politikası araçlarından beklenen etkinin oluşmasını “**mali sürüklenme**”² olarak adlandırılan durumla engelleyebilir.

5. SONUÇ

Mali yanılama kavramı teorik ve ampirik literatürde geniş bir araştırma alanına sahiptir. Puviani(1903)'in vergi sisteminin karmaşıklığına ilişkin değerlendirmeleri ve mali yanılısamaya neden olabileceği yönündeki vurgusu bir çok araştırmacı tarafından dikkate değer bulunarak araştırmalara konu olmuştur.

Türkiye ekonomisi açısından mali yanılısamaya ilişkin değerlendirme yapmaya çalıştığımız bu çalışmada farklı bulgulara ulaşılmıştır. Öncelikle vergi geliri ve bu gelirin alt bileşenleri olan vergilerin milli gelire olan oranları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Mali yanılısama konusuyla ilişkili, teorik literatür genelde bireyin vergi yapısına ilişkin algı düzeyinin eksikliğinden kaynaklı bir yanılısamının söz konusu olabileceğini vurgulamaktadır. 1988-2015 yılları aralığında Türkiye ekonomisine ait dolaylı vergi gelirlerinin dolaysız vergi gelirlerine oranının 2000 li yıllardan itibaren artış seyri göstererek mali yanılısamaya neden olduğu söylenebilir. Özellikle 2002 yılından itibaren vergi sistemine dahil edilen özel tüketim vergilerinin bu artışta payı olduğu düşünülmektedir.

² Bir ekonomide vergi gelirlerindeki otomatik artışın ekonomi üzerinde ters etki yaratarak büyüme hızını düşürmesine mali sürüklenme (fiscal drag) deniyor (<http://www.mahfiiegilmez.com/2016/01/mali-suruklenme-ve-turkiye-uygulamas.html>).Detaylı bilgi için bakınız Ataç (2012,48)

Diğer yandan 1975-2014 yılları aralığında kamu gelir ve giderleri için bir değerlendirme yapılacak olursa, söz konusu dönemde kamu gelirleri kamu harcamalarının gerisinde kalarak bütçe açığının oluşmasına neden olmaktadır. Bütçe açığının finansmanında kullanılan borçlanma, vergileme veya para basarak finansman durumlarının herhangi birinde mali yanılısama söz konusu olabilecektir.

Türkiye ekonomisinde 1975-2014 yılları itibariyle gelir, servet, mal ve hizmet, dış ticaret üzerinden alınan vergiler, vergi dışı normal gelirler ve özel gelir ve fonların GSYİH'ya olan oranları için bir değerlendirme yapıldığında, mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin sürekli bir artış eğilimi içinde olduğu söylenebilir. Aynı dönemde gelir üzerinden alınan vergilerin özellikle 2000 yılından sonra azalma seyri içerisinde olduğu gözlenmektedir. Servet üzerinden alınan vergiler ve vergi dışı normal gelirler kamu gelirleri içerisinde en az paya sahip olan gelir kalemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin GSYİH'ya olan oranındaki artış dikkat çekicidir. 2002 yılında farklı içerikteki dolaylı vergilerin özel tüketim vergisinin yürürlüğe konması ile birlikte mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin GSYİH içindeki payı hızlı bir yükselme eğilimi içine girmiştir.

Türkiye ekonomisi mali yanılısama düzeyine ilişkin değerlendirmelerde, vergilerin gelir esnekliklerine ilişkin detaylı değerlendirme yapmaya çalıştığımız çalışmamızda özellikle 2008 Dünya finansal krizinin ardından gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi tahsilatlarının yüksek esneklik katsayılarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer yıllar için de genel bir değerlendirme yapıldığında, söz konusu vergi gelirleri esneklik katsayıları çoğunlukla "1" esneklik katsayısı değerinin üzerinde seyretmektedir. Böylelikle, vergi geliri esnekliğinin mali yanılısamaya neden olabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Ataç, Beyhan. Maliye Politikası: Teori ve Uygulama, 5. Baskı Turhan Kitabevi, Ankara, 2012.

Barro,R.J. "Are Government Bonds Net Wealth?", Journal of Political Economy 82 Nov.-Dec.,1974, 1095-1117

Buchanan,J.M. "The Fiscal Illusion", In Public Finance in Democratic Process:Fiscal Institutions and Individual Choice. Chapel Hill:UniversityofNorth CarolinaPress, 1967.

Buchanan,J.M. Cost and Choice, Markham Publishing Company, 1969.

Buchanan, J.M. “*Institutional Constraint and Political Choice*”, Democracy in Deficit Vol.8 The Collected Works Of Buchanan Liberty Fund, Indianapolis, 1977.

Dollery, B.E.& Worthington, A.C. “*State Expenditure and Fiscal Illusion in Australia: A Test of the Revenue Complexity, Revenue Elasticity and Flypaper Hypotheses*”, Economic Analysis and Policy. 1995.

Dollery, B.E.& Worthington, A.C. “*The empirical analysis of fiscal Illusion*,” Journal of Economic Surveys. Vol.10,no.3,ss. 261-97,1996.

Downs, A. An Economic Theory of Democracy. Harper Collins, New York, 1957.

Downs, A. Why the Governments Budget is Too Small, World Politics, July, 1960.

Galbraith, John K., The Affluent Society Boston: Houghton-Mifflin, 1958.

Gemmell, Norman, O. Morrissey & A. Pinar “*Fiscal Illusion and the Demand For Government Expenditures in the UK*” European Journal Of Political Economy Vol.15, 1999, ss.687-704.

Kirmanoglu, Hülya. “*Maliye Teorisi İçinde Farklı Bir Yaklaşım Kamusal Tercihler Ekolü*”, İ.Ü İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Prof.Dr.Orhan Dikmen’e Armağan Sayı.33, 1990, 105-116.

Kirmanoglu, Hülya. Kamu Ekonomisi Analizi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 3.Baskı, Çağaloğlu-İstanbul, 2011.

Laranjeira, E. & P. Borges “*An Essay about the Misperception of Public Goods' Costs and Benefits*” Lusophone Management and Administrative Review. March 2013, Vol. 1 No.1.16-26.

McCulloch, J.R. A Treatise on the Practical Influence of Taxation and the Funding System. Original Edition 1845, Reprint D.P.O’Brien(ed), Edinburgh, 1975, Scottish Academic Press.

Mill, J.S. Principles of Political Economy. Longman, Green and Co. Original Edition 1848, New Edition 1909, Reprint New Jersey, 1973, :Augustus M. Kelley, Clifton.

Mill, J.S. “*Automatic Increases in Tax Revenues-The Effect on the Size of the Public Budget*”. In *Financing the New Federalism: Revenue Sharing Conditional Grants and Taxation* (Ed: W.E Oates), Baltimore, 1975, John Hopkins University Press.

Oates, W.E., “*On the Nature and Measurement of Fiscal Illusion:A Survey*”, in “*Taxation and Fiscal Federalism: Essays in Honor of Russell Mathews*”(Eds. G.Brennanetal.), Australian National Univ. Press, Canberra, 1988.

Puviani, A. “*Teoria della Illusione Finanziaria, Remo Sandon*”, Milan,1903. Partially translated and edited by J.MBuchanan in ‘*TheFiscal Illusion*’. Chapter in Public Finance in Democratic Process:Fiscal Institutions and Individual Choice.ChapelHill:University of North CarolinaPress, 1967.

Ünlükaplan, İ & İ. Arısoy, “*Vergi Yükü ve Yapısı ile İktisadi Büyüme Arasındaki Dinamik Etkileşimler Üzerine Uygulamalı Bir Analiz*” ODTÜ Gelişme Dergisi, Cilt 38, Sayı.1, 2011, 71-100.

Wagner,R.E. “*Revenue Structure,Fiscal Illusion and Budgetary Choice*”, Public Choice 25, 1976, 45-61.